

Akademie Výtvarných Umění v Praze

Studijní program Výtvarná umění

Ateliér Nových Médíí 2

DIPLOMOVÁ PRÁCE

“Když Není Nepřítel v Místnosti, Procvičujeme se Navzájem”

“When The Enemy Is Not In The Room, We Practice On Each Other”

Vypracovala: Natálie Kubíková

Vedoucí diplomové práce: MgA. Kateřina Olivová Ph.D., Mgr. et Mgr. Darina Alster

Oponentka diplomové práce:

M.A. Hana Janečková PgCert

Akademický rok 2022/2023

1. Téma
2. Souvislosti
3. Proces
4. Závěr

1.

Tato práce pojednává o historii žánru performativní přednášky, jako nástroje instituční kritiky a současně se snaží otevřít kritický potenciál performativní přednášky v kontextech místní umělecké scény. Praktická diplomová práce se metaforicky zaměřuje na budoucnost uměleckého vzdělání a spekuluje, do jaké míry je v Česku podstatné zrevidovat efektivitu vzdělávání, či jakou pozici představuje v mezinárodním kontextu současného umění. Čerpá inspiraci ze současného pedagogického modelu vědění k vytváření diskurzu za pomoci mechanismů uměleckého vzdělávání a přejímá mechanismy a taktiky z již vzešlých uměleckých výstupů.

2.

Šedesátá a sedmdesátá léta jsou ve Spojených Státech často spojovaná se sociálními a politickými převraty a atmosférou bojující proti kulturnímu establishmentu. Právě tyto události představovaly základní koncept pro vznik institucionální kritiky, která pojímala umělce odporující proti rigidnímu přístupu kulturních institucí. Žánr performativních přednášek se tak zrodil ve Spojených Státech již v šedesátých letech, přičemž si umělci adaptovali pedagogické postupy, či se ve svých přednáškách zcela odpojili od autorizovaného diskurzu vedení přednášky. Formát přednášky tak představoval další reakci, která by se dala zařadit do proti-institucionálního uměleckého diskurzu. Žánr tak začal rámovat pedagogické metody předávání informací.

Jako jednou z prvních uměleckých osobností, které pracovaly s formátem performativní přednášky, by mohl být Andy Warhol, když v roce 1967 přijal pozvání přednášet o své tvorbě na Univerzity of Utah. Samotná přednáška a celý její průběh se dají zmapovat nejlépe přes práci *“The Artist is Not Present: Andy Warhol’s 1967 Utah ‘Hoax’ as Performance and Self-Portraiture”*,¹ od americké kritičky umění, Scotti Hill. Ta se začala zabývat incidentem poté, co studenti školy vypátrali, že na přednášku nepřišel samotný Warhol, ale jeho dvojník, Allen Midgette. Ten tak poté v průběhu přednášky, dle Hill odpovídal pouze jednoslovně ‘ano’ či ‘ne’, na jakékoliv tázané otázky, týkající se tvorby Andyho Warhola. Po incidentu sám autor přiznal, že školu osobně nenavštívil a prezentoval obsazení Allena Midgetta jako gesto odporu proti kultu celebrit a konzumnímu kapitalismu. Celý incident je tedy spíše umělcovou hrou a humorným hoaxem, ale jeho důležitost rámuje právě velký vliv osobnosti Warhola a jeho působením v roli hostujícího pedagoga.

Naopak *“Funk Lessons”*, vznikající v první polovině osmdesátých let, zaujímají v práci Adrien Piper spíše didaktickou stmelovací techniku pro hromadnou spolupráci. Piper představuje vzdělávací metodiku, vycházející z klasických pedagogických metod a uvažuje nad jejich uplatněním v rámci základního smyslového vědění člověka. Jedná se tak o výběr technik toho, jak propojit své publikum s řečníkem.

¹ HILL, Scotti. The Andy Warhol Lecture That Never Happened: It’s been 55 years since Warhol hired a lookalike to prank students at the University of Utah. What lessons on celebrity and capitalist consumption did his hoax reveal?. *Hyperallergic* [online]. 2022, 27.9 2022 [cit. 2023-05-12]. Dostupné z: <https://hyperallergic.com/760082/the-andy-warhol-lecture-that-never-happened/>

Namísto přednášky jsou studenti vyzváni, aby se pohybovali do rytmu hudby. Tančit a poslouchat funkovou hudbu tak mělo sloužit jako efektivní nástroj pro otevírání individuálního povědomí o rasových a kulturních náležitostech tohoto hudebního stylu. Akce se tak staly spíše sociálně orientovanými kolektivními performancemi, přičemž se publikum aktivně zapojovalo.

Když se poté podíváme na parafrázovanou verzi s názvem "*David Velasco teaches Adrian Piper's 'Funk Lessons'*"², kterou David Velasco, umělec americko-mexického původu, prezentoval v roce 2021 ve Frankfurtském Museum MMK Für Moderne Kunst, můžeme pozorovat návaznost na téma tvorby Adrien Piper. Stejně tak jako Piper se Velasco ve své tvorbě zabývá svým rasovým původem a navazuje tak na otázku, kterou Piper otevřela již několikrát, například ve své publikaci "*Escape to Berlin*"³, kde popisuje, mimo jiné, svou osobní zkušenost s rasismem ve Spojených Státech a otvírá otázky typu: 'kdo se cítí 'dostatečně bílý' či ne'.

Velasco zde stojí v instalaci výstavy Anne Imhof a za sebou má černou tabuli. Stejně jako Piper, vyzývá Velasco, aby se obecnstvo přidalo k tanci a uvolnilo se do rytmu hudby, čímž parafrázuje postupy Adrien Piper z původních kolektivních performancí, "*Funk Lessons*".

V tomto konkrétním případě se ale nejedná o příliš uvolněnou atmosféru a celý happening vyznívá velice stroze a nepříliš angažovaně. Jedním z důvodů může být například vedení samotné instituce. V první řadě se tak do rytmu funkové hudby pohybuje také bývalá ředitelka muzea, Susanne Pfeffer, která vyzývá diváky, aby se přidali k tanci. Sama Pfeffer byla rok poté již podruhé obviněna z neúprosného tlaku na zaměstnance muzea a následně propuštěna. Podle deníku ArtReview, z května roku 2022, se v dopise adresovaném Pfeffer uvádí: "*pravidelné překračování hranic*", "*naprosté ignorování potřeb zaměstnanců*", "*plýtvání schopnostmi a naprostý nedostatek motivace*", což vedlo k "*problémům s fyzickým a duševním zdravím, jako jsou úzkosti a dlouhodobé poruchy spánku*". Zaměstnanci také tvrdí, že rozhodování je zastřené, "*výstavy nebo plánování projektů většinou chybí nebo jsou neustále revidovány*"⁴. Dopis tak byl podepsaný více než osmdesáti procenty zaměstnanců muzea MMK Für Moderne Kunst.

Americko-kubánská umělkyně a profesorka Coco Fusco ve své tvorbě také reflektuje, stejně tak jako Piper i Velasco, rasovou a kulturní identitu sebe samé a navazuje tak na globální problémy imigrace a rasy. Ve své práci z roku 2008 pod názvem "*A Room of One's Own: Women and Power in the New America*", představuje performativní přednášku, ve které vystupuje jako absolventka vojenské zpravodajské školy, která přednáší o taktice používání sexuálních narážek, díky kterým postava získává tajné informace od islámských fundamentalistů. Fusco tak naráží na koncept a pojetí terorismu ve Spojených Státech a samotnou armádu představuje jako nástroj emancipace pro americké ženy. Ve svém díle tak záměrně imituje militantní jazyk a jeho terminologii.

Ve formátu přednášky pokračuje Fusco také ve své práci "*Observations of Predations in Humans: A Lecture by Dr. Zira, Animal Psychologist*", kterou mezi roky 2013 až 2016, prezentovala na půdě uměleckých institucí a škol. Obsadila zde opět samu sebe do role šimpanzího psychologa Dr. Zira, který přednáší o změnách chování lidského druhu, přesněji k posunu od empatie až k absolutnímu individualismu. Postava doktora Zira, přednáší o studiu primatologie a neurovědy, kde zkoumá predátorského chování a agresi lidské rasy.

² David Velasco teaches Adrian Piper's "Funk Lessons" [online]. MUSEUM MMK FÜR MODERNE KUNST, 2021 [cit. 2023-05-12]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=6l5R7qsM4zk&t=823s>

³ PIPER, Adrian. *Escape to Berlin: A Travel Memoir*. Berlín, Německo: APRA Foundation, 2018. ISBN 398137634X.

⁴ Frankfurt Museum of Modern Art faces toxic workplace allegations [online]. 18.5 2022 [cit. 2023-05-12]. Dostupné z: <https://artreview.com/frankfurt-museum-of-modern-art-faces-toxic-workplace-allegations/>

Obsahově by se díla Fusco daly nejlépe přiblížit přes knihu s názvem *“Bodies That Were Not Ours”*⁵, kterou vydala již v roce 2001. Jedná se o sbírku rozhovorů, obrazů, scénářů, esejí a publicistiky, týkající se politických dějin kolonialismu a otázky typu, co téma kolonialismu znamená pro samotné umělce, kteří následují šíření tohoto odkazu. Jedná se především o reflexi post-koloniálního umění druhé poloviny devadesátých let. Zatímco se Fusco v devadesátých letech zabývala dekolonializací a jejím dopadem, v současnosti se její diskurz v rámci psaní, posouvá do obecně angažovanější polohy. Kniha *“Dangerous Moves: Performance and Politics in Cuba”*⁶ z roku 2015, formuluje svůj obsah do podoby čtení, dostupného také pro široké publikum, čímž má za úkol také mimo jiné, informovat o politické situaci umělců na Kubě.

Příkladem české umělecké instituční kritiky by mohl být projekt pod názvem *“Institut Úzkosti”*, založený Zuzanou Blochovou, Edith Jeřábkovou, Barborou Kleinhamplovou a Evou Koťátkovou. Jedná se o koncept vzdělávacího ústavu, sloužícího pro terénní vědu a výzkum, především jako východisko pro pocity úzkosti, vyhoření, nespavosti či ztráty empatie. Institut se zaměřuje na otázku radikální péče a nabízí alternativní východiska pro člověka žijícího v současném světě. Má za cíl radikalizovat a podněcovat ke strukturálním změnám v současné společnosti, čímž nabízí alternativu moderní medicíně i způsobu myšlení. Institut ve svém programu uvádí, jak tomu samy autorky nazývají, body své mise, kterými jsou například: *“mluví různou řečí: šeptá, koktá, křičí, mluví beze slov”*, *“s terapií pro něj práce nekončí, usiluje o systémovou změnu”*, či můj oblíbený *“nevěří brýlím”*⁷.

3.

Diplomová práce *“When The Enemy Is Not In The Room, We Practice On Each Other”*, humorně přejímá strategie ze zmíněných uměleckých děl a intervencí. Video představuje postavu americké doktorky oftalmologie, přicházející přednášet o způsobech napravování lidského zraku. Práce pracuje s imitací principů pedagogiky vysokých uměleckých škol a zaměřuje se na otázky relevance současného uměleckého vzdělávání a jeho vlivu na studenty ve školním, unifikovaném, uměleckém prostředí. Otevírá téma aktuálnosti, udržitelnosti a uplatnění samotného uměleckého vzdělání a za pomoci ambivalentních informací v přednášce, otevírá otázku, zdali je současné vyučování umění kompaktní také s parametry, potřebnými pro uplatnění umělců ve svém oboru. Pracuje tak s diskurzem témat o úskalí umění a zpracovává ho do fiktivní přednášky o očních vadách.

Přednáška se odehrává v hlavní učebně teorie, na půdě Akademie Výtvarných Umění v Praze, kde je následně prezentovaná ve stejné učebně, jako výsledná diplomová práce. Divák pozoruje video ze školních lavic, přičemž se příběh zrcadlí směrem k němu. Postava doktorky mluví k pomyslným studentům, kteří ve videu zaujímají stejné místo jako diváci.

Postava také v rámci videa prezentuje svou praxi v rámci fiktivní hostující přednášky. Zde se odkazuje například k fotodokumentaci zmíněné práce *“Funk Lessons”*, od Adrien Piper, přičemž sama imituje fotografii tím, že na černou tabuli kreslí anatomii oka. Práce zmiňuje také feministickou autorku a umělkyni Martu Rosler, která ve videu 'argumentuje' s dioptrickými brýlemi o směřování video artu, či globalizaci jazyka. Inspirací pro text byl argument Marty Rosler, která v rámci své práce, zmiňuje častou neaktuálnost samotné prezentace děl ženských umělekyní. Odkazuje se tak ke svým dílům, které vznikaly již v sedmdesátých letech, ale poprvé byly vystaveny až od druhé poloviny devadesátých let.

⁵ FUSCO, Coco. *The Bodies That Were Not Ours: And Other Writings*. Milton Park, Abingdon, Oxfordshire: Routledge, 2001. ISBN 0415251745.

⁶ FUSCO, Coco. *Dangerous Moves: Performance and Politics in Cuba*. Londýn, Anglie: Tate Publishing, 2015. ISBN 1849763267.

⁷ KLEINHAMPLOVÁ, Barbora, Eva KOŤÁTKOVÁ, Zuzana BLOCHOVÁ a Edith JEŘÁBKOVÁ. Institut Úzkosti. <http://institutuzkosti.cz> [online]. [cit. 2023-05-12]. Dostupné z: <http://institutuzkosti.cz/about>

Práce tak popisuje vybraná díla mezinárodních umělkyní a umělců, kteří se v rámci své tvorby ve formátu performativní přednášky, vtělili do role informačního pracovníka a zároveň postavy, která komunikuje tzv. 'jazykem odmítání'. Práce se kriticky vymezuje modelům lokálního uměleckého vzdělávání a nabádá k reflexi vzdělávacích institucí z hlediska vnitřního fungování, stejně tak jako relevantnosti samotné výuky umění v Česku a Střední Evropě. Argumentuje tak prostřednictvím uměleckých děl, o nutné aktualizaci českých vzdělávacích institucí z hlediska obsahu výuky umění a přehodnocení jejich metodiky, které by vedly k širšímu pochopení uměleckého provozu.